Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 10, No:2 (Yıl: 2011), s.47-62

KÜRESELLEŞMENİN MERKEZİ AKTÖRLERİNDEN BİRİ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ

Begüm Şeren GÜLER*

Özet

Günümüz uluslararası ekonomik düzenine iki eğilim damgasını vurmuştur: Mal, hizmetler ve sermaye ile bilgi bir yandan sınırları ortadan kaldırarak serbestçe dolaşmakta, diğer yandan ticaret bloklarıyla başlayan bölgesel bütünleşme projeleri ortaya çıkmaktadır. Kendine özgü bir bütünleşme hareketi olan Avrupa Birliği, ekonomik araçları kullanan siyasi bir savunma duvarı inşa ederken, küresel güç merkezleri olan Amerika ve Asya'nın ekonomik rekabetine karşı Avrupa ülkelerinin teknolojik ve ekonomik kaynaklarını bir araya getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, neoliberal küreselleşme dinamikleri ve Avrupa bütünleşme hareketinin etkileşimini ele almak, Avrupa Birliği'nin küresel düzendeki rolünü, küreselleşme olgusunun Avrupa Birliği'nin politika yapım süreci ve Avrupa halkları açısından sonuçlarını analiz etmektir. Küresel düzende güçlü bir "merkez" olan Avrupa'da yaşanan bütünleşmenin Euro'ya geçiş, genişleme ve derinleşme çabalarının hepsinde neoliberal küreselleşme ile kuvvetli bir bağ var olmuştur. Avrupa, küreselleşme içerisinde biçimlenirken, neoliberal yeniden yapılanma halklar açısından derin ve kalıcı sonuçlar doğurmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Küreselleşme Dinamikleri, kapitalizm, Avrupa bütünleşmesi, bölgeselleşme, merkez-çevre ekonomileri*

Abstract

Today's international economic order is marked with two trends: while goods, services, capital and information are moving freely in the absence of borders, on the other hand, based on trade blocs, multilateral regional integration projects are

* Ankara Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler (AB-Ekonomi-Maliye) Anabilim Dalı doktora öğrencisi.

emerging. The European Union, as a sui generis integration, is building political defense walls by making use of economic tools, while on the other hand it is bringing together the technological and economic resources of the European countries to counter the competitive pressures of global powers, US and Asia. The aim of this paper is to elaborate on the interaction between the dynamics of neoliberal globalization and European integration, and to analyze the role of the European Union in global order and the consequences of globalization on the European Union policy making process and the peoples of Europe. As a member of "the core" in the global order; European integration's efforts for enlargement, deepening and transition to Euro have close ties with neoliberal globalization. While Europe is reshaped within globalization, neoliberal restructuring created deep and permanent results for the peoples of Europe.

Key Words: *Globalisation dynamics, capitalism, European integration, regionalism, core-peripheral economies,*

Giriş

Küreselleşme, teknolojik gelişmelerin sürüklediği ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan hızlı bir bütünleşmeyi ve çok boyutlu bir dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Günümüzde egemen olan iktisadi, siyasi ve kültürel dinamikleri açıklarken atıfta bulunulan kavramların başında gelen küreselleşme, Avrupa bütünleşmesini şekillendiren ve aynı zamanda teşvik eden bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşmenin ne zaman ortaya çıktığına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Araştırmacıların bir bölümüne göre küreselleşme, 1970'ler sonrası koşullarının oluşturduğu ortama ait bir olgudur; görülmemiş büyüklükte dönüşümleri beraberinde getirmiştir ve bu düzlemde dünya ekonomisi benzeri olmayan bir süreçten geçmektedir. Öte yandan, küreselleşmeyi kapitalizmin başlangıcından bu yana ele almak da mümkündür; çünkü 19. yüzyılda Sanayi Devrimi sonrasında özellikle ticaret ve sermaye akımlarının artan hızıyla yaşanan dönüşüm, bugünkü bütünleşmenin tabanını oluşturmaktadır[1]. Küreselleşme; sermayenin serbestçe dolaşımına, sınırları ortadan kaldıran ticarete, insanların dolaşımına ve teknolojik gelişmelere dayandırıldığında, iki yüzyıl öncesinde yaşanan gerçeğin bugüne biraz farklı yansıyan bir ifadesidir. Günümüz dünyasına hâkim olan neoliberal ideoloji; hegemon devletler, çokuluslu şirketler ve çok taraflı örgütler erkleriyle amaçlarına varmaya çalışırken, küreselleşme kaçınılmaz ve doğal bir süreç olarak sunulmakta, ülkelere bu kısıt altında politika yapma imkânı tanınmaktadır. Bugünün küreselleşmesi, temelde iletişimin hızı ve akımların niteliği gibi özellikleriyle bir önceki dönemden ayrılırken, aslında bilim ve teknoloji alanında ortaya çıkan gelişmelerin bir sonucu olarak kapitalizmin yaşamakta olduğu nitelik dönüşümünü ifade etmektedir. Küreselleşme, dünya tarihinde çeşitli boyutlarıyla var

[1] Küreselleşmenin iki dalgası arasındaki farklılıkları ve benzerliklerini özellikle iktisadi özellikler çerçevesinde inceleyen ayrıntılı bir çalışma için bkz. Robert E. Baldwin ve Phillip Martin, "Two Waves of Globalization: Superficial Similarities, Fundamental Differences", **NBER Working Paper**, No. W6904, January 1999.

olmuştur, dolayısıyla bu kavramın tarihsel analizi, bugünkü küreselleşmenin belirleyicileri, etkileri ve hatta geleceğine ilişkin bir karşılaştırma fırsatı sunmaktadır.

Küreselleşmenin yanı sıra bölgeselleşme, günümüz uluslararası düzeninde belirleyici bir eğilim olarak karşımıza çıkıyor olsa da söz konusu iki olgu arasındaki ilişki net değildir. Bir tarafta bölgesel blokların inşası, küreselleşmenin ideali olan tek bir küresel pazara ulaşma açısından çelişki oluşturmakta, diğer yandan bu bölgeler küresel bütünleşme bloğunun birer göstergesi, taşıyıcısı haline gelmektedir. Bölgeler, küreselleşmeye karşı ulus devletlerden daha güçlü savunma duvarları mı oluşturmaktadır, yoksa küreselleşmenin gücüne güç mü katmaktadır?

Son yıllarda Avrupa bütünleşmesine ilişkin tartışmalara; küreselleşme, bölgeselleşme, neoliberalizm ve Avrupa Birliği'nin kurucu babalarının karşı karşıya kaldığı Westphalia tabanlı mirasa başkaldıran güç/egemenlik/meşruiyet parametreleri ağırlığını koymuştur[2]. Bu çalışmanın amacı; kendine özgü bir bölgesel bütünleşme hareketi olan Avrupa bütünleşmesinin süregelen tartışmaları içerisinde nereye oturduğunu sorgulamak, neoliberal kapitalist küreselleşme dinamikleri ve Avrupa bütünleşme hareketinin etkileşimini ele almak, Avrupa Birliği'nin küresel düzendeki rolünü, küreselleşme olgusunun Avrupa Birliği'nin politika yapım süreci ve Avrupa halkları açısından sonuçlarını analiz etmektir. İlk bölümde, küreselleşmenin temel dinamikleri ve tarihsel süreci, izleyen bölümde ise küresel bir aktör olarak Avrupa'nın gücü ve rolü ele alınacaktır. Sonraki bölümde, Avrupa Birliği'nin küreselleşmeye karşı bir sosyal alternatif olma iddiası değerlendirilecek, ardından küreselleşmenin Avrupa halkları açısından sonuçları incelenecektir. Son olarak ise değişen dünya düzeni ve Avrupa bütünleşmesinin, küreselleşmenin geleceği açısından yeri değerlendirilecektir.

Küreselleşmenin Temel Dinamikleri

Kapitalist sermayenin en temel özelliklerinden biri, uzun dönemde kârların düşme eğilimine girmesiyle birlikte belli bir piyasada kalamaması ve pazarı sürekli genişletme arzusu içine girmesi; yeni malları önce arzu nesnesi sonra ihtiyaç haline getirerek piyasayı sürekli genişletmesidir. Büyük tarihçi Braudel'in deyimiyle, hammadde süreç sonunda büyük boyutlu bir likiditeye dönüşecek ve finans kapital tıpkı bir nehirle buluşan şelale gibi yayılacaktır[3]. Finans kapital, kârını yükseltmek için kendine yeni mekânlar ararken küreselleşecek, böylelikle nihai hedefi ve ideali olan "tek pazar"ı yaratacaktır. Kapital servet olma *(wealth)* yolundaki sürekli sıçramalarıyla ölçek ve kapsam değiştirerek nihai hedefine ulaşma hayaliyle hareket edecektir. Küreselleşme, kapitalizmin en başından beri var olan bir merkezin *(core)* yaydığı norm, sermaye ve diğer değerlerin çevreyle ve yarı çevreyle *(periphery-semi-periphery)* sürekli etkileşim

---

[2] Gerry Strange ve Owen Worth, "Capital & Class special issue: The Left and Europe Editorial Introduction", **Capital and Class, The Left and the Europe Edition**, Issue no.93 Autumn 2007, (ss:1-5).s.2

[3] Dünyanın tarihini ve ekonomiyi maddi /gündelik hayat, pazar ekonomisi ve kapitalizm olarak üç katmanlı olarak tanımlayan Fernand Braudel'in, ona göre en hızlı değişmekte olan kapitalizm katını anlattığı eseri için bkz. Fernand Braudel, **Maddi Uygarlık- Dünyanın Zamanı**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge, 2004.

içerisinde olmasını sağlamaktadır. Bu merkezler, kapitalizmin nüvelerinin oluştuğu yıllarda bilginin, malların, sermayenin merkeze aktığı ve yine merkezden tekrar dağıtıldığı Venedik, Amsterdam, Londra gibi antrepo kentlerle örtüşmektedir[4]. Küreselleşme, ulusal ekonomilerin dünya ekonomileriyle entegrasyonu; diğer bir ifadeyle, dünyanın nihai olarak tek bir pazarda bütünleşmesi; malların, hizmetlerin, sermayenin, bilginin ve emeğin dünya çapında dolaşımının önündeki engellerin kaldırılmasını içermektedir. Küreselleşmenin ideali, sınırsız ve engelsiz ekonomik özgürlüğün ulaştığı noktadır. Yukarıdaki tanımlamalar dikkate alındığında dışa açıklık, yakınlaşma, benzeşme ve serbesti gibi dinamikler, küreselleşme kapsamında tek bir bütün olmanın şartları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal bilimler alanında düşünürler ve araştırmacıların küreselleşmeye ilişkin farklı bakış açıları mevcuttur. Giddens'a göre küreselleşmenin en önemli özelliği kendi dinamiğinin gücü ve ivmesidir. Olağanüstü teknolojik yeniliklerin ve bilimsel gelişmelerin dünya çapında yer bulması, bugünün değişiminin temel özelliğidir[5]. Konjonktürel yaklaşıma sahip olan Castells ise belli konjonktürlerin belli siyasi ve sosyal kurumları bir araya getirerek entegrasyon sürecini ortaya çıkardığını belirtmektedir. Ona göre, dünya ekonomisinin küresel ekonomiye dönüşümü, 20. yüzyılın sonlarında enformasyon ve iletişim teknolojilerinin sağladığı yeni altyapıya bağlı olarak, devletler ve ulus üstü kurumların deregülasyon ve liberalleşme politikalarıyla gerçekleşmiştir. Üretim ve istihdamın büyük kısmı bölgesel ve yerel kalsa bile dünya çapındaki ekonomiler küreselleşmiş bir çekirdeğin performansına bağlıdır. Küreselleşmiş çekirdek; finans piyasalarını, uluslararası ticareti, ulus üstü üretimi ve bir ölçüde de bilimi, teknolojiyi ve uzmanlaşmış emeği içermektedir[6]. Hirst ve Thomson'a göre, küresel ekonomik düzende devletin rolü azalmamıştır; ulusal ve yerel politikalar etkilerini yitirdiyse de devletin, etkisine girdiği küresel kurumlara ait politikalara uygun iç koşulları sağlamak ve etkin küresel yönetişime katkıda bulunmak gibi görevleri mevcuttur[7]. Scholte ise mekansal (teritoriyal) bağımlılığın ortadan kalktığına vurgu yapmakta, ekonomik ve sosyal mübadelenin mekan bağımsızlığını (delokalizasyon) ortaya çıkardığını ifade etmektedir[8].

Hutton ve Giddens ve Romer'e göre küreselleşme, süratlenen teknolojik değişimle ve buna bağlı olarak artan üretim, uluslararası ticaret ve yatırımlar ile dünya çapında hızlı bir ekonomik büyüme gibi muazzam faydalar sunmaktadır[9]. Öte yandan,

---

[4] Braudel, F., **op.cit**, 2004, s.19-27

[5] Antony Giddens, **The Consequences of Modernity**. Stanford: Stanford University Press, 1990. s:63-77

[6] Manuel Castells, **Information Age: Economy, Society and Culture: End of millennium**, Blackwell Publishers Malden, Mass, 1999 s.128.

[7] Paul Hirst ve Graham Thompson, **Globalization in Question The Internatıonal Economy and the Possibilities of Governance**, Polity Press 1996, ss.170-194

[8] Jan Aart Scholte, **"Globalization: A Critical Introduction"** Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan, 2000. s: 59-61

[9] Will Hutton ve Anthony Giddens, (eds.), **On The Edge. Living with Global Capitalism,** London: Vintage. Paul M Romer,. (1986) 'Increasing Returns and Long-Run Growth', **Journal of Political Economy** 94(5), 2001, s.1002-37.

bütünleşme sürecindeki dengesiz dağılımı, ülkeler arasında olduğu kadar ülke dahilindeki çeşitli sosyal gruplar içerisinde de mevcuttur[10]. Büyümenin büyük ölçüde "merkez" (gelişmiş ülkeler) üzerinde yoğunlaşacağını, "yarı çevre" (gelişmekte olan ülkeler) üzerinde sınırlı bir etkide bulunacağını ve üçüncü dünyanın, özellikle de Sahara altı Afrika'nın, bu genişleme sürecinin tamamen dışında olduğunu ifade etmektedirler. Yarı çevredeki ülkeler, üretim artarken nispeten büyük iç pazarlarının faydalarını görmekte, işgücü ve fiziksel altyapılarının ve düşük ücret yapılarının avantajını yaşamaktadırlar.

Küreselleşmenin faydalarının gelişmekte olan ülkelerdeki dengesiz dağılımı, yine küreselleşmenin ulus devletlerin bölüşüm politikalarının kapasitesini sınırlandırmasıyla birlikte şiddetlenmekte, hızlı ekonomik büyümenin getirdiği sosyal ayrılıklar ve gerilimler tırmanmaktadır. Bu süreç, kendisini zaman zaman etnik ve dini kimlik krizleri olarak da göstermektedir[11]. Artan ticaret hacmi, sermaye piyasaların serbestleşmesi ve çokuluslu şirketlerinin ağırlığının artmasıyla birlikte ekonomik unsurlar giderek küreselleşmektedir. Böylelikle yapısal uyum politikalarının içinde ulusal ekonomiler bakımından küreselleşmeyi kucaklayacak ekonomik ve siyasi etkinliklerin önemi artmıştır. Ana aktörler olan ulus üstü firmalar ve uluslararası finans kuruluşlarının faaliyetlerine yönelik tüm engeller kalkarken, gelişmekte olan ülkelere IMF ve Dünya Bankası'nın yönlendirdiği programları uygulamaktan başka seçenek bırakmamışlardır. Kalkınma politikalarının büyük ölçüde rafa kalkmasıyla ekonomik terminoloji de değişime uğramış, "az gelişmiş" ya da "gelişmekte olan ülkeler" deyimleri yerlerini "yükselen piyasalar" *(emerging markets)* ve "piyasa aktörleri"ne bırakmıştır[12]. Küresel kapitalizm, eşzamanlı ekonomik gelişme ile gelişmemişlik, sosyal katılma ve dışlama ile karakterize edilmektedir. Küreselleşme, eklektik bir şekilde yeni egemen sistemin içindeki ve dışındaki ekonomi ve toplumları kapsayarak ve dışlayarak gelişmektedir.

Siyasi güç; ulusal otoritelerden, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NAFTA, NATO gibi örgütlere kaymıştır. Projeleriyle dünyayı yönlendiren hegemon devletler, çokuluslu şirketlerle ve uluslararası kurumlarla müzakere eden yerel ve bölgesel hükümetler siyasi yönetim aktörleri konumuna gelmiştir. Bölgesel ve yerel hükümetler, iktidar ve kaynak açıklarını esneklik ve ağlar oluşturarak telafi etmektedir[13].

Tarihsel perspektifte küreselleşme, birinci Sanayi Devrimi'nden 1. Dünya Savaşı'na kadar; ticaretin uluslararasılaşması, 2. Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar; üretimin küreselleşmesi, 1970'lerden itibaren finans kapitalin küreselleşmesi şeklinde

---

[10] Smith, M. K. ve Doyle M. 'Globalization' the encyclopedia of informal education" www.infed.org/biblio/globalization.htm, 2002

[11] Ziya Öniş, Aysan, Ahmet F., "Neoliberal globalisation, the nation-state and financial crises in the semi- periphery: a comparative analysis", **Third World Quarterly**, Vol 21, No 1, ss. 119-139, 2000, s.120

[12] Erinç Yeldan, "Globalization As The Hegemonic Concept Of Neoliberal Ideology", Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erinç Yeldan (eds), **Neoliberal Globalization as New Imperialism: Case Studies on Reconstruction of the Periphery** Chapter 3, s.43-56, Nova Science Press. 2007.s.44

[13] Castells, M., **op.cit,** s.511

ortaya çıkmaktadır[14]. Küreselleşmenin son dalgası, bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin para sermaye hareketlerini büyük bir şekilde hızlandırmasıyla ivmelenmiştir. Piyasanın parayı dünyanın bir yerinden diğerine sadece bir tuşa basarak yönlendirebilme yeteneği, politika oluşturmanın kurallarını değiştirmiş ve ekonomik kararları eskisine nazaran piyasa koşullarına çok daha fazla bağlı kılmıştır.

Günümüz uluslararası ekonomik düzenine iki eğilim hâkim olmuştur: Ticaret, sermaye ve bilgi bir yandan sınırları ortadan kaldırarak serbestçe dolaşmakta, diğer yandan ticaret bloklarıyla başlayan bölgesel bütünleşme projeleri ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz bu bölgelerde başı Avrupa Birliği çekmektedir; ancak NAFTA, MERCOSUR, Asya-Pasifik Konseyi (APEC) gibi oluşumlarda ticaret bölgeleri oluşturulmuş, ülkelerin pazar kapma yarışlarıyla birlikte ticari bütünleşmeler, bir spagetti çanağı gibi iç içe geçmiştir.[15]. Özellikle bütünleşme yolunda eşsiz bir örnek durumunda olan Avrupa Birliği'nin farkı, halkların bir arada barış içerisinde yaşayabildikleri, ortak çıkarların uyumlaştırılabildiği bir bütünleşme hareketini Avrupalılık, kimlik ve siyasi anayasallaşmaya ilişkin tartışmalar yaşansada başarabilmiş olmasıdır. Avrupa Birliği, ekonomik araçları kullanan, çıkar dengelerine göre kurulmuş bir blok inşa ederken, küresel güç merkezleri olan Amerika ve Asya'nın ekonomik rekabetine karşı Avrupa ülkelerinin teknolojik ve ekonomik kaynaklarını bir araya getirmektedir. Bölgeselleşme ve ulus devletler, küresel politikaların pasif alıcıları değil, onların tetikleyicisi ve taşıyıcısı olmuştur. Söz konusu blokların içerisindeki ulus devletler, egemenliklerini siyasal eylemlerin ve bir takım sosyal refah düzenlemelerinin kısıtlayıcı etkilerinden soyutlanma olanağı veren ulus üstü bölgesel güçlerde bir araya getirmektedirler. Bölgeselleşme, küreselleşmenin itici gücü haline gelmiştir. Bu bakımdan Avrupa bütünleşmesini, Avrupa'da küreselleşme içerisinde neoliberal yeniden yapılanma sırasından alınan biçim olarak nitelendirmek mümkündür.

Küreselleşmenin Parlak Aktörü: Avrupa Birliği

ABD'nin hâkim güç olduğu tek kutuplu dünya düzeninde, Avrupa Birliği uluslararası politik ekonomide oldukça güçlü bir pozisyona sahiptir ve kuşkusuz "merkez"dedir. 500 milyona yaklaşan nüfusuyla Çin ve Hindistan'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü nüfusunu barındırmaktadır. Bazı temel ekonomik göstergelere bakıldığında, gayri safi milli hasıla açısından dünyanın en büyük on ulusal ekonomisinden beşini (Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya) kapsadığı görülmektedir[16]. G8 ülkeleri arasında dört Avrupa Birliği ülkesi mevcuttur. Dünyanın en büyük 500 şirketi içerisinde Avrupa Birliği üye ülkelerine ait 165 firmayla ilk sırada yer almaktadır. Önemli bir küreselleşme göstergesi sayılan doğrudan yabancı yatırımlara bakıldığında, dünyadaki doğrudan yabancı yatırımların yaklaşık % 47'sini

[14] Didem Öztekin ve Filiz Ertaş, "Net Portföy Yatırımları ile Reel Faiz Arasındaki İlişkinin Küresel Kriz Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye Uygulaması", EconAnadolu 2009 Konferansında sunulan makale, Eskişehir, 2009.

[15] Manuel Castells, **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür 1. cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi**, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul , 2001., s.141

[16] International Monetary Fund, **World Economic Outlook Database**, October 2009: Nominal GDP list of countries. Data for the year 2008.

Avrupa Birliği'nin gerçekleştirdiği görülmektedir. Ayrıca Avrupa, tüm yatırımlar içerisinde yaklaşık % 40 oranındaki payı ile dünyanın en büyük doğrudan yabancı yatırımı alan bölgesidir[17]. 2008 yılı itibariyle Avrupa Birliği, dünyanın en büyük hizmet ihracatçısı ve ithalatçısıdır. Birlik, aynı zamanda dünyanın en büyük mal ihracatçısı ve ikinci büyük mal ithalatçısı konumundadır[18].

Küreselleşmenin en önemli boyutlarından biri olan teknolojik değişim hızı, özellikle de savunma ve bilgi-iletişim teknolojileri, üretken kapasitenin kalbinde yer almaktadır. 1970'lerden sonra yaşanan küreselleşme dalgası, temeli 19. yüzyıla dayanan Kuzey-Güney gelir farklılıklarıyla başlamıştır; ancak bu sefer Kuzey'i sanayisizleştirmiştir. Böylece üretim başta Güneydoğu Asya olmak üzere gelişmekte olan ülkelere kaymış, gelişmiş ülkeler katma değeri yüksek olan bilgiye ve tasarıma dayalı üretime geçmişlerdir[19]. Üretim süreci, ulus ötesi şirketlerin kararlarıyla, dikey entegrasyona dayalı bir süreçte, katma değerin neredeyse sonsuza kadar ayrıştırıldığı, hemen her parçasının farklı bir yerde üretildiği bir üretim tarzıyla karşılaşmıştır. Özellikle Çin ve Hindistan, doğrudan yabancı yatırımların yoğunlaşmasıyla birlikte dünyanın üretim motoru haline gelmiştir. Ticari ve finansal serbestleşmenin yaygınlaşan itici gücü; kurumsal üretim ve dağıtım stratejilerinin giderek uluslararasılaşması, mal ve hizmetlerin uluslararası dolaşımının ve sermayenin olağanüstü hareketliliğinin önündeki engelleri kaldıran teknolojik değişimin baş döndürücü hızıyla ilerlemiştir. 1980'lerin ortalarında Avrupa bütünleşmesinin kazandığı hız, ABD ve Japonya karşısında algılanan teknolojik açığa bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Avrupa, havacılık endüstrisinde Airbus, tüketici elektroniğinde Nokia ve iletişimde Vodafone örnekleri dışında savunma sanayi ve iletişim teknolojisi açısından diğer büyük güçlerden geride kalmıştır. Aslında Avrupa'da Alcatel, Siemens ve Ericsson gibi iletişim alanında güçlü bir sanayi temeline ve piyasa bağlantılarına sahip firmalar mevcuttur; fakat bu firmalar tarafından gerçekleştirilen sınır ötesi üretim, artık Almanların ölçek ekonomileriyle, De Gaulle ya da Miterand'ın öngördüğü milliyetçi sanayi stratejisiyle uygulanamaz hale gelmiştir. Günümüzde özellikle iletişim ve bilgi teknolojileri asimetrik olarak küreselleşmiştir; CERN gibi araştırma merkezleri ve diğer Avrupa laboratuvarları dünyanın diğer yanından oldukça farklı ağlar içerisine girmiştir[20]. İletişim ağları ve altyapı yatırımları bakımından ulus üstü ölçekte doğrudan yatırımlarda ilk on içinde yer alan firmalardan yedisi Avrupa'nın olup ilk sırada Vodafone yer almaktadır. Güvenlik ve savunma stratejileri açısından hâlâ ABD ve NATO'ya bağımlı olan Avrupa Birliği, savunma sanayisinde yeni bir rekabet platformu olarak büyük savunma şirketi EADS'ı kurmuştur[21].

Yukarıda yer alan bilgilere dayanılarak Avrupa'nın küresel ekonomideki merkezi pozisyonunun oldukça güçlü olduğu görülmekte ve küreselleşmenin Avrupa Birliği müdahalesi ya da desteği olmaksızın sürdürülemeyeceği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde

[17] UNCTAD, 2008, **World Investment Report**, s.211-212
[18] World Trade Organisation, **International Trade Statistics**, 2009
[19] Baldwin ve Martin, **op.cit,** s.2-4.
[20] Castells, **op.cit,** s.461-464.
[21] **Ibid**. s.457.

küreselleşme, Birliğin politika yapım süreçlerinde ve ulusal yönetişim mekanizmalarına büyük değişiklikler getirmiştir. Yeni hakim ekonomik düzenin getirdiği zorunluluklar, bütünleşmenin, piyasa güdümlü neoliberal politikalar ışığında sürdürülmesini sağlamıştır. Diğer taraftan, tüm meydan okumalara rağmen yeni bir refah düzeni arayışı başlamış ve yeni bir Avrupalılaşma olgusu ortaya atılmıştır.

Küreselleşmeye Alternatif Avrupa Modeli?

İkinci bölümde vurgulanan sermaye hareketlerinin istikrarsızlığının ve piyasa güçleri ile her biri neredeyse bir devlet kadar güçlü olan ulus ötesi şirketlerin sosyal dengeyi bozucu stratejilerinin dizginlenmesi için, sosyal politikanın güçlendirilmesine yönelik iradenin ve sosyal modele ilişkin kurumların Avrupa Birliği içerisinde ön plana çıkması kaçınılmaz hale gelmiştir. Sosyal anlamda sorumlu bir küreselleşmeye yönelik adımların atılıyor olduğu bir dizi politika zemininde, Avrupa Birliği'nin küresel anlamda sadece muhtaç olanları hedefleme yerine küresel sosyal hakkaniyete yönelik düzenlemelerine olan ihtiyaçlar artmaktadır. Avrupalılaşma, bölgeselleşmenin küresel piyasa güçlerine karşı yeni bir korumacı tepkisi olarak, Euro-Keynesyencilik ile bu piyasa güçlerinin olumsuz etkilerine karşı direnç sağlamayı amaçlamaktadır. "Küreselleşmeye insani bir yüz oluşturmak" ve dünyanın kalkınmasının gittiği yöne ilişkin kendi değerlerini, isteklerini, hedeflerini yansıtma amacı birçok Avrupalı lider tarafından dile getirilmektedir[22]. Avrupa bütünleşmesi, demokratik normları ve sosyal değerlere sahip, kendine özgü, kapitalizmin sosyal bir modeli olarak ifade edilmektedir[23].

Avrupa Birliği'nin iddiası, küreselleşmeye sadece katılmak ya da katkıda bulunmak yerine uluslararası ekonomik, sosyal ve çevresel konularda kendi sosyal modelini, değerlerini, normlarını, yaşam ve çalışma standartlarını koruyarak küreselleşmeyle birlikte var olmak ve küreselleşme karşısında politikaları insancıllaştırmaktır. Avrupa Birliği, sosyal refah açısından geleneksel olarak ABD'den daha güçlüdür ve ABD önderliğindeki küresel neoliberalizme karşı Avrupalı bir "sosyal" alternatif oluşturabilme iddiasını taşımaktadır. Sosyal demokrasiyi yeniden diriltmeyi, ancak doğrudan devletin ekonomiye müdahalesi yerine yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı azaltıp çevresel sürdürülebilirliğini sağlamayı hedeflemektedir[24]. Ancak bu iddia, Avrupa Birliği içerisinde de tartışılmalı durumdadır. İddianın karşısında yer alan gruba göre küreselleşme, karşı konulabilecek bir olgu değildir. Avrupa'nın dünya siyasetinde güçlü bir sese sahip olması; değerlerini, çalışma ve yaşama standartlarını

---

[22] Örneğin bkz. "We aim to give globalisation a human face", (2007), http://www.g8.de/Content/EN/Artikel/2007/05/2007-05-24-merkel-regierungserklaerung-g8 heiligendamm__en.html. Waldemar A. Skrobacki,, "The Community of Europe and Globalization", **Perspectives on Global Development and Technology**, Volume 4, issue 3-4, 2005,(ss.447-464), s.452

[23] Avrupa Sosyal Modelinin Gelişimi ve AB konusunda detaylı bilgi için bkz. Meryem Koray, (2002) **Avrupa Toplum Modeli (Nereden Nereye)**, İstanbul: Tüses Yayınları

[24] Lawrence Wilde, "Europe and the 're-regulation of world society': A critique of Habermas", **Capital and Class, The Left and the Europe Edition**, Issue no.93 Autumn 2007, ss:47-66. http://www.cseweb.org.uk/pdfs/CC93/4._Wilde_all_corrx.pdf

güvenceye alması için tek yol uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesidir. Küreselleşme, yeni bir ideoloji ve politikalar seti sunmaktadır. Esnek Anglo-Sakson modeli karşısında sosyal korunma ve müdahalecilik vurgulu Kıta Avrupası perspektifi, iki karşıt görüşü temel almaktadır: "Rekabet olmadan sosyal standartlar ve kalkınma olmaz" ve "Sosyal standartlar olmadan rekabet ve kalkınma olmaz".

Birliğin bütünleşme tarihini, küreselleşmeye karşı bir politika olarak sosyal Avrupa modelinin gelişimi ışığında incelemek ve refah devletin gelişiminin bütünleşmedeki yerini analiz etmek, yukarıda belirtilen farklı görüşlerden hangisinin süreç içerisinde ağır bastığını anlayabilmek açısından faydalı olacaktır. Avrupa Birliği statik bir oluşum değildir ve bütünleşmenin dinamikleri Avrupa tarihinde görülebilir[25]. Avrupa'nın bütünleşme süreci, "sosyal" değil "ekonomik" bir temele dayalı olarak başlamış ve bütünleşmenin ilk otuz yılına ekonomik bütünleşme yaklaşımı egemen olmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran liberal yaklaşımlı Roma Antlaşması (1957) sosyal alanı piyasaya, bir diğer deyişle ekonomide sağlanan bütünleşmeye bağlamıştır. Avrupa bütünleşmesinin kurucu babalarının düşüncesine göre, Topluluk içindeki sosyal bütünleşme başarılı bir ekonomik bütünleşmenin sonucunda sağlanacaktır. Avrupa'da bütünleşme, Roma Antlaşması'nın işlevselcilik anlayışıyla sürerken; korporatist uyumlaştırmayı sağlayan, devletin aktif müdahalesini öngören Keynesyen politikaların hakim olduğu dönemin sonuna kadar sosyal bütünleşme tartışmaları Topluluk gündeminde önemli bir yer tutmamıştır. Aslında 1944 Bretton Woods Konferansı sonrasında uluslararası ekonomi politik Amerikan çok taraflı liderliği tarafından belirlenirken, Avrupa Birliği'nin gelişimi sosyal demokrasiye karşı "uzlaşmacı" bir yaklaşım değil; ABD destekli bir kapitalist meydan okuma ve aynı zamanda Sovyetler Birliği'ne karşı bir hamle olmuştur. 1971 sonrasında ABD'nin çok taraflı liderliğindeki düşüş ve Sovyet komünizminin çöküşü sonrasında, Avrupa'da ekonomi politik ortamında büyük değişimler yaşanmıştır. Avrupa'daki siyasi grupların bir bölümü ulusal ekonomik düzeni desteklemiş, diğerleri ise yükselen yeni neoliberalizm anlayışını göz önüne alarak Avrupa Birliği'ni; sosyal demokrasiyi korumak ve geliştirmek için bir araç olarak görmüştür[26]. Ancak bu tarihten sonra emeğin, Avrupa refah devletleri içindeki korporatist bütünleşmesi, sermayenin daha ileri bir teknik ve sosyal içerikle yeniden yapılanmasını engellemiştir. Thatcher'ın simgelediği yeni politika anlayışı, başta Kıta Avrupası'nın güçlü korporatist toplumları açısından ciddi bir önerme olmamasına rağmen, neoliberal düzenleme ve esneklik için alternatif bir patikaya ihtiyaç duyulmuştur. Seçilen patikayla birlikte yaşanan dönüşüm, çoğunlukla ulusal devleti marjinalleştiren bir küreselleşme süreci olarak sunulmaktayken, aslında ulus devletlerin küresel sermaye mantığına uygun bir şekilde yeniden yapılandırılmasını içeren bir süreç olmuştur[27].

---

[25] Avrupa Bütünleşmesi'nin tarihsel gelişiminin kapsamlı anlatımı için bkz. Peterson, J. and Shackleton, M. (eds.), **The Institutions of the European Union,** 2. Baskı, Oxford University Press, 2006, 2. Bölüm

[26] Strange ve Worth, **op.cit**.,s.1-2

[27] Graham Taylor ve Andy Mathers, "Avrupa Bütünleşmesi Üzerinden Politika: İnşa Halinde Bir Avrupa Emek Hareketi mi?", **Praksis Dergisi** sayı:11, 2004, (s.125-144), s.127

Avrupa bütünleşmesi ve küreselleşme arasındaki etkileşimin ilk yansımalarından biri 1986 yılında Avrupa Tek Senedi'nin imzalanması ve "Ortak Pazar"ın oluşturulmasıdır. 1980'lerin ortasında ABD ve Japonya karşısında algılanan rekabet gücü kaybıyla birlikte küresel piyasa baskıları, Avrupa Birliği'nde neoliberal bir yeniden yapılandırmayı beraberinde getirmiştir. Rekabetçilik baskılarının altında oluşan gündem, çoğu zaman Avrupa'nın geleneksel bir parçası olan sosyal uyumu göz ardı etmiştir[28]. 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması, ortak pazara geçişin tamamlanmasından sonraki mantıksal ilerlemeyi oluşturmaktadır. Antlaşma, yeni yaratılan piyasanın neoliberal ilkelere uygun işlediğini garanti altına almak amacıyla Avrupa çapında güce sahip düzenleyici mekanizmalar inşa etmiş; malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına dayanmıştır. Küreselleşmenin Avrupa Birliği üzerindeki sonuçlarından biri olan Ekonomik ve Parasal Birlik, üye ülkelerin sosyal politikaları üzerinde etkili olmuştur. Ülkelerin ortak yakınsama *(convergence)* kriterlerine ulaşmak amacıyla bütçe açığından kaçınmaları sosyal harcamalarda kısıntıya gidilmesine sebep olmuştur. Pakaslahti tarafından yapılan ve Castells tarafından aktarılan çalışmaya göre, getirilen düzenlemelerin sosyal politikaya etkileri açısından dört grup ülke ortaya çıkmıştır: Almanya, Fransa ve Belçika yakınsama kriterlerini sosyal harcamalarını keserek, Portekiz, İspanya ve İtalya sosyal politika dışındaki alanlardan tasarruf ederek, Kuzey ülkeleri ise patika bağımlılığının da etkisiyle Ekonomik ve Parasal Birlik ile sosyal harcamalar arasında bağ kurmayarak ve harcamalarını değiştirmeyerek kriterleri karşılamışlardır. Eski komünist ülkeler yakınsama kriterlerinin yanı sıra küresel finans kuruluşları borç verme koşuluna uyum amacıyla sosyal korunmayı azaltmışlardır[29]. Yaratılan yeni sosyal model, ortaya çıkan eşitsizlik pahasına, bireysel risk ve fırsatları gözeten, özelleştirme ve serbestleştirme gibi yeni küresel düzene uyumlaştırılmış bir mekanizma olmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde, Avrupa Birliği'nin gelecek projeksiyonunun yapıldığı Lizbon Stratejisi'yle çizilen hedeflere ulaşmak için stratejiler geliştirildiği görülmektedir. Bunların başında "Avrupa Birliği'ni 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi temelli ekonomisi" yapma hedefi gelmektedir. Büyük çaplı küresel uyum fonlarının oluşturulmasına rağmen, bütün gelişmeler dikkate alındığında, Avrupa bütünleşmesinin küreselleşmeye alternatif olmak yerine onun bir parçası olduğu görülmektedir. Üye devletlerin piyasalarının bütünleşmesi, korumacı maliye politikalarının da kısıtlanmasını içeren neoliberal siyasi ekonomik gündemin teşviki, ekonomide devlet müdahalesinin azalması, daha küçük bir kamu sektörü yaratılması ve serbestleşme ile ekonomik yapılanmalarının yeniden düzenlenmesi, mali piyasalarının küresel olarak bütünleşmesine ve uluslararası ekonomi politiğin neoliberal küreselleşme yönünde dönüşümüne katkıda bulunmuştur. Bu perspektiften bakıldığında Avrupa Tek Senedi'nden Euro'ya geçişte ve doğuya genişleme hareketlerinin hepsinde neoliberal küreselleşme ile bir bağ varolmuş ve uygulanan politikalar küreselleşme söylemiyle meşru kılınmıştır. Burada neoliberal küresel güçler, ulusal sosyal güçlerin üstesinden gelmektedir ve kapsamlı reformların sorumluluğu küreselleşmeye yüklenmektedir. Bu

[28] Mine Eder, 'Implementing the Economic Criteria of EU Membership: How Difficult is it for Turkey?', **Turkish Studies**, 4: 1, 2003, s: 219 — 244,. s.233

[29] Castells, **op. cit**. s:468-469

durum, sosyal uyumdan uzaklaşılmasına rağmen, tek para birimine geçiş ve olumsuz koşullarda bile ekonomik büyümenin devam etmesi gibi faydalı sonuçlar olarak sunulduğunda vatandaşlar tarafından kabul edilebilir hâle gelmektedir[30].

Küreselleşmenin Getirdikleri

Küreselleşme, Avrupa toplumları açısından derin ve kalıcı sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlardan en önemlisi, geleneksel Avrupa refah devletini güçlü hâliyle korumanın zorluğudur. Şirketler ve devletlerin bir araya gelerek belli politikalarla biçimlendirdikleri kapitalizmin başlıca özellikleri; kilit ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesi, örgütlenmede esneklik ve işgücüyle ilişkisinde yönetimin daha yetkili olmasıdır. Rekabet baskıları, esnek çalışma ve örgütlü emeğin zayıflaması; sanayi çapında toplumsal sözleşmenin köşe taşı olan refah devletinin daralmasına yol açmıştır. Sermayenin hareketliliği ile üretimin ağlar oluşturması, özellikle Avrupa'nın en güçlü olduğu imalat sanayiine ilişkin yatırımların işgücü maliyetlerinin daha düşük, sosyal güvenlik ve diğer yasal düzenlemelerin daha gevşek olduğu coğrafyalara kaymasına yol açmıştır. Nitekim, başını Almanların çektiği Avrupalı firmalar, 1990'ların sonunda buraların da Avrupa Birliği'ne dahil olacağı beklentisiyle, ağırlıklı olarak Doğu Avrupa ülkelerine yatırım yapmış ve düşük işgücü maliyetlerinden yararlanmışlardır. 1999'da Batı Avrupa ülkelerinin Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya ve Slovenya'daki yatırımlarının toplamı 10 milyar doları aşmış ve yıllar geçtikçe daha da büyümüştür. Avrupa refah devletinin korunması, giderek büyüyen zorluklar çıkarmıştır. Emek piyasalarında esneklik arayışı ve Avrupa Birliği'ne yapılan yatırımların nispeten azalması, refah devletinin mali istikrarının dayandığı istihdam temelini de küçültmüştür. Yeni iş imkânları yaratılmadan ve uluslararası ağlar oluşturmuş bir sistem içindeki toplumsal maliyetler eşitlenmeden başka üretim bölgelerine kayan faaliyetler neticesinde, ABD'ye nazaran düşük verimlilik koşullarında dahi Avrupa'da kapsamlı bir refah devletinin korunabilmesi oldukça güçleşmiştir. Gerçekten de Britanya, Thatcher ve Major yönetimleri dönemlerinde, 1980'lerden itibaren refah devletini, mevcut esnek yapıya rağmen, ciddi biçimde küçültmeye gitmiştir. Refah devletinin önemli ölçüde küçültülmesi, 1990'larda Almanya, Fransa, İspanya ve İtalya'nın da gündemlerinin ilk sıralarına yerleşmiştir. İsveç'in dirilişi büyük ölçüde sosyal harcamalardaki yüksek kesintilerden, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesinden ve insan sermayesine yapılan yatırımların finansmanının yüksek vergilere tabi tutulmasından kaynaklanmaktadır[31]. Bunların sonucu olarak eşitsizlik, yoksulluk ve toplumsal dışlanma kayda değer bir yükselişe geçmiştir. Öte yandan, bilgi teknolojilerinin yayılması ile bir bütün olarak ekonomide istihdam düzeyinin yükselmesi arasında sistematik bir ilişki de gözlenmemiştir[32]. Kapitalizmin çıkarları küreselleşme ile rasyonelleştirilmiştir. Castells'e göre, siyasi meşruiyetin

[30] Hay C., Rosamond B., "Globalization, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives", **Journal of European Public Policy**, Volume 9, Number 2, 1 April 2002 , s. 147-167.
[31] Castells, **op.cit**., s.468-469.
[32] **Ibid**.,s.470

kaynaklarından biri olan refah devletinin çöküşünün siyasi yansımaları önümüzdeki döneme damgasını vuracaktır.

Yukarıda sayılan faktörlerin sonucunda Avrupa Birliği vatandaşlarının bütünleşme sürecine gösterdiği husumet, Birliği küreselleşmeye uyarlanma yolunda zorunlu bir adım olarak sunan birçok siyasi liderin söylemiyle birlikte güçlenmektedir. Çünkü ekonomik değişiklikler, işgücü piyasalarının esnekliği ve refah devletinin küçültülmesi her ülkenin Avrupa Birliği'yle bütünleşmesinin olmazsa olmaz koşulu olarak sunulmaktadır[33]. Küresel düzeyde yaşanan toplumsal hareketliliğe paralel şekilde, Avrupa Birliği ölçeğinde refah devletinin sarsılması bir muhalefetin doğmasına sebep olmaktadır. Bu muhalefetin kaynakları büyük ölçüde toplumsal ve ekonomik çıkarlara uzansa da kendilerini milliyetçiliğin diliyle, kültürel kimliğin, küresel piyasalar ve Avrupalı bürokratlara karşı savunulmasıyla ifade etmektedir. Nitekim 2005 yılında Anayasal Antlaşma'nın onayına ilişkin yapılan Fransa ve Hollanda referandumlarında çıkan sonuç, halkların işsizlik, ekonomik durgunluk, sosyal refah devletinin çöküşü ve neoliberal politikalarla gelişen küreselleşmeye duyulan tepkileri yansıtmaktadır. Egemenlik alanı giderek artan Avrupa Birliği'nin, halkların katılımcılığı gözetilmeyen karar süreçleriyle ortaya çıkan ve Brüksel tarafından dayatılan politikalar bu sorunların sebebi olarak görülmektedir. Yatırımların ücretlerin düşük olduğu yeni üye ülkelere kayması, 11 Eylül 2001'de yaşanan olayların beslediği yabancı düşmanlığı ve genişleme dalgaları korku yaratmıştır. Tepkiler özellikle Anayasa'nın "son derece rekabetçi bir sosyal piyasa ekonomisi" yaratma hedefine, Avro kullanımının getirdiği pahalılaşma ve ABD'nin Teröre Karşı Savaşı'nı destekleyen hükümete karşı yoğunlaşmıştır. Benzer kaygıların yaşandığı her iki ülkede anayasanın reddedilmesi, Avrupa Birliği'nin geleceğine ve siyasi bütünleşme sürecine duyulan tepkiden çok kendi ülkelerinin durumu ve çıkarları açısından duyulan endişeyi yansıtmaktadır. Bu durum, politika yapıcıları Avrupa Birliği'nin geleceği ile kararlarda daha katılımcı olmak isteyen kendi ülkelerinin kamuoyu baskıları arasında bırakmıştır[34]. Castells'e göre bu çatışmalar sadece neoliberalizm ile siyasi yönetim arasındaki temel çatışmaya indirgenemez. Söz konusu tartışma, bilgi çağı dilinde, akışların gücü[35] ile kimliğin gücü arasındaki karşıtlıkla ifade edilebilir[36]. Artan göçler ve yukarıda sebepleri belirtilen yabancı düşmanlığı, aşırı uçlar da dahil olmak üzere, milliyetçi reaksiyonları beslemektedir. Hatta Avrupa Birliği yurttaşlarının göçmenler tarafından işgal edildikleri düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Aslında Avrupa düzleminde faaliyet gösteren, Avrupa'yı tartışan ve tepkilerini Avrupa adına dile getiren *Raison d'Agir, Attac* gibi örgütlenmeler de bulunmaktadır. Kamusal alana taşınarak dikkat çeken söz konusu hareketler, Avrupa Birliği'ni küresel kapitalizmin Kıta Avrupa'sındaki yansıması olarak

---

[33] **Ibid**

[34] Taşçıoğlu, Ömer Lütfi,, "Avrupa Birliği'nin Anayasa Oluşturma Süreci, Bu Süreçte Ortaya Çıkabilecek Sorunların Avrupa Birliği'nin Geleceğine ve Türkiye'ye Etkileri ve Çözüm Yolları" **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:7 Mayıs 2009 Sayı:13, s. 67 (ss.53-78),

[35] Burada akış (akışlar uzamı) bir mekana bağlı ya da bir merkeze bağlı olmayan, yeni fikirlerin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlayan sermaye, bilgi, teknoloji, para ve emek akımlarının tümünü ifade etmektedir.

[36] Castells, M., **op.cit.,** s.470

görmektedir. Bu hareketlere göre küreselleşme, Avrupa halklarının tek ortak mirası denebilecek eşitlik, özgürlük, kardeşlik ilkelerine doğrudan bir saldırıdır.[37]

Küreselleşmenin Avrupa'da sermaye, teknoloji ve üretime dönük yatırımların dolaşımına damgasını vurmuş olmasına rağmen emeğin dolaşımı çok kısıtlıdır. Küresel kapitalizm; malların, bilginin ve sermayenin global düzeyde hızlı ve serbest dolaşımını öngörse de kişilerin serbest dolaşımı söz konusu değildir. Her ne kadar bazı ülkeler tarafından yasadışı göçe göz yumulmasına ve birtakım nüfus akımları gözlenmesine rağmen, bu tür istisnalar küresel kapitalizmde insanların serbest dolaşımının desteklendiğini kanıtlamamaktadır. Devletler, sürekli olarak insanların serbest dolaşımını engelleyecek düzenlemeler yapmakta, bu yönde kurum ve politikalar oluşturmaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği'nde ilk kurumsallaşan uygulamalardan biri, dolaşım ve sınır kontrol düzenlemelerini oluşturan Schengen Antlaşması'dır.[38]

Öte yandan, yeni sosyal modelin Avrupa Birliği düzeyinde uygulanması için ekonomik koşulların yanı sıra siyasi koşullar da yetersiz kalmaktadır. Habermas, neoliberalizme karşı Avrupa Birliği'nin yeniden düzenleyici rol oynaması gerektiğini ve bu rolün gelişen bir Avrupa kimliğinin parçası olması gerektiğini öne sürmektedir. Yine de bu durum, kolektif bir kimlikle beraber Avrupa kamusal alanı olmadan mümkün gözükmemektedir[39]. Avrupalıların Birlik kurumlarına güvensizliğinin bir başka kaynağı ise, demokratik açık sorunudur. Birliğin ana yürütme organı olan Avrupa Komisyonu'nun ulusüstü yapılanması, Avrupa Parlamentosu ve ulusal parlamentoların sınırlı yetkileri ve Bakanlar Konseyi'nin açık olmayan çalışma yöntemi, Birliğin vatandaşlarıyla arasında mesafenin açılmasına sebep olmaktadır. Ulusal düzeyde parlamentolar, mahkemeler ve belli çıkar gruplar tarafından sınırlanan hükümetler; Birlik düzeyinde Ortak Pazar için neo liberal düzenlemeleri, Ekonomik ve Parasal Birlik için Monetarist yaklaşımlı önlemleri ve çiftçiler için yüklü tarımsal sübvansiyonlara ilişkin bir takım politikaları hayata geçirebilmektedirler. Aynı zamanda Birliğin politika yapım süreçleri, organize olmaları çok daha kolay olan çok uluslu firmalar ve iş dünyasının çıkar gruplarının etkisi altında kalarak vatandaşların çıkarlarını temsil etmekten uzaklaşmaktadır[40].

Dolayısıyla ekonominin küreselleştiği ve siyasetin Avrupalılaştığı bir dönemde demokrasi ve katılımcılıkta bir gerilemeyle karşı karşıya kalan Avrupa yurttaşları, kendi uluslarını siper alır duruma gelmişlerdir. Avrupa bütünleşmesinin küreselleşmeye ayak uydurmasıyla milliyetçilik akımları artmıştır. Beklentiler, Avrupa Birliği'nin siyasi bir yapı olarak ayakta kalmasının, milliyetçiliği dizginlemesine bağlı olacağı yönündedir.[41]

---

[37] Aykut Çelebi, **Halkların Siyasi Birliği**, İstanbul, Metis, 2002.s.87
[38] **Ibid.**
[39] Lawrence Wilde, **op.cit**., s.53
[40] Follesdal, A. ve Hix, S. "Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik", **European Governance Papers**, No.C-05-02, March 14, 2005 s:534-537
[41] Castells, **op.cit**, s.473.

Sonuç

Yeni dünya düzeninde, savaş sebebi sayılan ideolojik ayrılıkların yerini insan hakları, liberal demokrasi ve kapitalist serbest piyasa ekonomisini savunan neoliberal ideolojiler almış; küreselleşme, liberal ideolojinin yeni ifadesi olmuştur. Ancak, gerek 11 Eylül sonrasındaki teröre karşı savaşla birlikte sarsılan liberal demokratik ideoloji gerekse kapitalizmi rüyasından uyandıran son ekonomik kriz ve sosyal devlet ilkesinin esnemesiyle oluşan akımlar, Fukuyama'nın tarihin ve ideolojilerin sonu geldiği söylemini sarsmış, küreselleşme algısını önemli ölçüde değiştirmiştir. İşte bu ortamda, önemli bir küresel aktör olan Avrupa'nın politika alanındaki zayıflığı, Avrupa Birliği'ne küresel ekonomik yönetimde kendi siyasi gündemini yakalamak için gerekli olanağı vermemektedir.

Avrupa Birliği bütünleşmesinin gerçek başarısı, Birliğin neoliberal ekonomi anlayışının ihtiyaçları etrafında hareket etme becerisi olmuştur. Küresel hiyerarşiye eklemlenmiş parlak bir aktör olan Avrupa Birliği küreselleşmeye karşıt olarak yeni sosyal modelini ve anlayışını oluşturmakta başarılı olamamıştır. Neoliberal gündemin gerekliliklerini yerine getirmek, üye devletlerin Birlik içerisinde belirlenmiş mali kısıtlar altında sosyal uyumun sağlanmasına yönelik işsizlik, yoksulluk ve diğer devlet yardımlarını içeren maliyetli politikaları uygulamaktan daha kolay bir yol olmuştur. Sorumluluğun "dünya piyasalarında rekabet gücü baskılarına" atılmasıyla küreselleşme sosyal gündemden kopmayı meşrulaştırmıştır.

Kendi içerisinde bile tam olarak oluşamayan demokrasi, uyumlulaştırılamayan ortak dış politikası, azınlık hakları çerçevesi ve sosyal devlet anlayışının zarar görmesi, 11 Eylül sonrasında yaşanan insan hakları ihlallerine karşı tutumu; büyük gücüne ve merkezi konumuna rağmen Avrupa Birliği'nin küreselleşmeye karşı "iyi polis" olma iddiasında başarılı olamadığını göstermektedir. Bu bağlamda siyasi açıdan Avrupa Birliği'nin küresel dengedeki etkisi ve yeri sorgulanmaya başlanmıştır[42].

Küresel açıdan gücünü büyük ölçüde neoliberal politikalarından almasına ve küreselleşmeye sosyal alternatif olma iddiasından uzak görüntüsüne rağmen Avrupa Birliği; bölgesel bir bütünleşme hareketi olarak, kendi odağını ekonomik çıkarlardan siyasi bütünleşmeye çevirebilmiş olması açısından dünyadaki tek örnektir. Dünya üzerindeki birçok bölge, aynı dil ve hatta aynı etnik kökenden gelen milletler arasında çatışmalara sahne olurken; Avrupa, geride büyük yıkıcı savaşları bırakmış bir bölge olarak birleşebilmiş ve birçok alanda ulusal egemenlik yetkilerini ulus ötesi mekanizmalara bırakabilmiştir. Küreselleşmenin *telos*'u olan tamamen bütünleşmiş bir dünya düşünüldüğünde; Avrupa Birliği, bölgede barış içerisinde yaşayabilen, işbirliği alanlarını sürekli arttırma çabasında olan, devleti ortadan kaldırmaksızın siyasi açıdan bütünleşebilen halkların bir arada yaşayabildiği bir model olarak, küreselleşme penceresinden yansıyan bir umut ışığıdır.

---

[42] Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar (der), **Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği: Entegrasyon, Kimlik ve Güvenlik**, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 2008, ss: 6-7

Kaynakça

Giovanni ARRIGHI, **Uzun Yirminci Yüzyıl. Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri"**. Çev. Recep Boztemur. Ankara: İmge Kitabevi, 2000.

Robert E. BALDWIN and Phillip MARTIN, Two Waves of Globalization: Superficial Similarities, Fundamental Differences", **NBER Working Paper**, No. W6904, January 1999.

Fernand BRAUDEL, **Maddi Uygarlık- Dünyanın Zamanı**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. 2. Baskı, Ankara: İmge, 2004.

Manuel CASTELLS, **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür-3. Cilt: Binyılın Sonu,** Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İst , 2007

Manuel CASTELLS**, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür" 1. cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi**, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İst , 2001
Castells, Manuel , **Information Age: Economy, Society and Culture: End of millennium**, Blackwell Publishers Malden, Mass, 1999

Aykut ÇELEBİ, **Halkların Siyasi Birliği**, İstanbul, Metis, 2002

Rasim Özgür DÖNMEZ ve Gökhan TELATAR (ed.), **Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği: Entegrasyon, Kimlik ve Güvenlik,** Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 2008

Mine EDER, Implementing the Economic Criteria of EU Membership: How Difficult is it for Turkey?, **Turkish Studies**, 4: 1, 2003.

A. FOLLESDAL, S. Hix, Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik, **European Governance Papers**, No.C-05-02, March 14, 2005

Antony GIDDENS, **The Consequences of Modernity**. Stanford: Stanford University Press,1990.

C. HAY and B. ROSAMOND, "Globalisation, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives", **Journal of European Public Policy**, Volume 9, Number 2, 1 April 2002 , s. 147-167.

Paul HIRST and Graham THOMPSON, **Globalization in Question The Internatıonal Economy and the Possiblities of Governance,** Polity Press, 1996.

W. HUTTON and A. GIDDENS (eds.), **"On The Edge. Living with Global Capitalism"**, London: Vintage, 2001

Meryem KORAY, **Avrupa Toplum Modeli (Nereden Nereye)**, İstanbul: Tüses Yayınları, 2002

Ziya ÖNİŞ ve Ahmet F. AYSAN, Neoliberal Globalisation, the Nation-State and Financial Crises in the Semi-Periphery: a Comparative Analysis, **Third World Quarterly**, Vol 21, No 1, 2000.

Didem ÖZTEKİN ve Filiz ERTAŞ, Net Portföy Yatırımları ile Reel Faiz Arasındaki İlişkinin Küresel Kriz Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye Uygulaması, **EconAnadolu 2009 Konferansında Sunulan Makale**, Eskişehir, 2009.

J. PETERSON and M. SHACKLETON (eds.), **The Institutions of the European Union**, 2. Baskı, Oxford University Press, 2006

Paul M. ROMER, Increasing Returns and Long-Run Growth', **Journal of Political Economy,** 94(5), 1986

Jan Aart SCHOLTE, **Globalization: A Critical Introduction,** Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan, 2000.

Waldemar A. SKROBACKI, The Community of Europe and Globalization, **Perspectives on Global Development and Technology**, Volume 4, issue 3-4, 2005.

M. K. SMITH, and M. DOYLE, **Globalization' the encyclopedia of informal education**, www.infed.org/biblio/globalization.htm, 2002.

Gerry STRANGE and Owen WORTH, Capital & Class special issue: The Left and Europe Editorial Introduction*,* **Capital and Class, The Left and the Europe Edition**, Issue no.93 Autumn 2007.

Graham TAYLOR and Andy MATHERS, Avrupa Bütünleşmesi Üzerinden Politika: İnşa Halinde Bir Avrupa Emek Hareketi Mi?", **Praksis Dergisi** sayı:11, 2004.

Ömer Lütfi TAŞÇIOĞLU, Avrupa Birliği'nin Anayasa Oluşturma Süreci, Bu Süreçte Ortaya Çıkabilecek Sorunların Avrupa Birliği'nin Geleceğine ve Türkiye'ye Etkileri ve Çözüm Yolları, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:7, Mayıs 2009 Sayı:13, 2009.

Erinç YELDAN, Globalization As The Hegemonic Concept of Neoliberal Ideology", Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erinç Yeldan (eds), **Neoliberal Globalization as New Imperialism: Case Studies on Reconstruction of the Periphery** Chapter 3, s.43-56, Nova Science Press. 2007.

Erinç YELDAN, "Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeleri", **Praksis Dergisi**, 2003.

Lawrence WILDE, "Europe and the 're-regulation of world society': A critique of Habermas*",* **Capital and Class, The Left and the Europe Edition**, Issue no.93 Autumn 2007, http://www.cseweb.org.uk/pdfs/CC93/4._Wilde_all_corrx.pdf, Erişim tarihi: 20.01.2010

"We aim to give globalisation a human face", (2007), http://www.g8.de/Content/EN/Artikel/2007/05/2007-05-24-merkel-regierungserklaerung-g8-heiligendamm__en.html.

International Monetary Fund, **World Economic Outlook Database**, October 2009, http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/index.aspx Erişim tarihi: 20.01.2010

UNCTAD, **World Investment Report,** 2008, http://www.unctad.org/en/docs//wir2008_en.pdf Erişim tarihi: 20.01.2010

World Trade Organisation, **International Trade Statistics**, 2009. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2009_e/its2009_e.pdf Erişim tarihi: 20.01.2010